

ОРГАНІЧНЕ СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Потапенко В.Г., старший науковий співробітник

Потапенко О.М.

Національний інститут стратегічних досліджень (м.Київ)

Європейський університет (м.Миколаїв)

Найбільша в Європі зайнятість населення в сільськогосподарському виробництві - 18% працюючого населення України. Різке зменшення надходження інвестицій у сільське господарство під час кризи початку 90-х років минулого століття, подрібнення землеволодіння та інші чинники призвели до відмови від широкого вжитку агротехнічних заходів захисту і живлення рослин. Почав практикуватися частковий перехід на дрібне натуральне господарство, відродження традиційних агротехнологій, застосування кінної тяги при обробці ґрунту, використання гною тощо. Ця ситуація, яка в період індустріального розвитку вважалася економічно небезпечною в умовах сучасних світових тенденцій, є навпаки, сприятливою в контексті формування сучасної системи екологічного менеджменту органічного сільського господарства, яке стає локомотивом реформування економіки відповідно до світових екологічних стандартів.

Україна має особливі можливості, які пропонує збалансоване та органічне сільське господарство з низьким рівнем використання пестицидів та хімічних добрив, суттєвою долею малих ферм та доступністю сільськогосподарської робочої сили. Експортна привабливість полягає у сусідстві з ЄС другим світовим ринком органічних продуктів харчування, що зростає величезними темпами.

Органічне сільське господарство – виробнича система, яка підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем та людей. Воно залежить від екологічних процесів, біологічної різноманітності та природних циклів, характерних для місцевих умов, при цьому не використовуються ресурси, які викликають несприятливі наслідки. Воно поєднує в собі традиції, нововведення та науку з метою покращення стану навколишнього середовища та сприяння розвитку справедливих взаємовідносин і належного рівня життя.

Органічне сільське господарство ґрунтується на чотирьох принципах які регулюють розвиток основ, програм та стандартів міжнародної організації IFOAM:

1) принципі здоров'я. Органічне сільське господарство має підтримувати та покращувати здоров'я ґрунту, рослини, тварини, людини та планети як єдиного та неподільного цілого.

2) принципі екології. Органічне сільське господарство повинно ґрунтуватися на принципах взаємоіснування природних екологічних систем та циклів, працюючи з ними та підтримуючи їх.

3) принципі справедливості. Органічне сільське господарство повинно базуватися на стосунках, що гарантують справедливість з урахуванням навколишнього природного середовища та життєвих можливостей.

4) принципі турботи. Управління органічним сільським господарством повинно мати превентивний та відповідальний характер для захисту здоров'я та добробуту існуючих та майбутніх поколінь та довкілля [1].

Основним ринком збуту органічної продукції є США, на другому місці Німеччина. Провідні ринки органічної продукції розширюються приблизно на 10-20% щорічно. Світовий ринок органічної продукції в 2003 році оцінювався \$ 23-25 мільярдів, зокрема в США – \$ 11-13 мільярдів. і Європі – \$ 10-11 мільярдів, а середній темп його росту становить близько 10-15%, тепер він складає \$ 50 мільярдів [2]. За споживанням органічних продуктів на душу населення світовим лідером є Швейцарія, кожний житель якої в середньому витрачає на них \$ 117 на рік, до неї наближається Данія із сумою в \$ 73 на рік. Цей показник у більшості країн ЄС нині становить \$ 30-50 у рік, а в США - \$ 45, і має тенденцію до швидкого зростання.

На сьогодні під органічним сільським господарством у світі вже використовуються значні площі: у Європі – 5,1 млн. Га, Північній Америці – 1,5 млн. Га, Латинській Америці – 4,7 млн. Га, а в Австралії – цілих 10,6 млн. Га. У Європі частка земель, переведених на органічне землеробство, значно виросла за останні роки, чому сприяла почата в 1993 році загальна політика ЄС щодо підтримки фермерів у перші роки після переходу від звичайного до органічного агровиробництва. Середній показник використання земель в органічному виробництві у країнах ЄС досяг близько 4%, в Австрії й Італії – 8%. В Швеції, яка є європейським лідером – майже 12%, а Швейцарії частка таких земель також одна з найбільших – вище 10% [1]. Висока мотивація визначає готовність частини споживачів платити додаткову премію (10-50% від звичайної ціни) за органічні продукти живлення й попит на них у світі швидко росте.

У Європейському Союзі державне регулювання в сфері органічної продукції здійснюється за допомогою Директиви ЄС 2092/91, яка, зокрема визначила загальні межі і принципи органічного сільського господарства, вимоги до процесу виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки й виготовлення харчових продуктів, ознаки й маркування органічної продукції та відкрила ринок органічної продукції в ЄС для імпорту з «третіх країн». В кожній країні ЄС існують свої правила виробництва, переробки та імпортування органічної сільськогосподарської продукції [4].

За даними Федерації органічного руху України на початок 2010 року в Україні було сертифіковано 121 виробників органічної сільгосппродукції та 270,2 тис. Га земель для вирощування органічної сировини. Всього в країні нараховується 145 виробників та переробників органічних продуктів.

Останнім часом спостерігається тенденція до зростання кількості переробних кампаній, що розпочинають бізнес в цьому сегменті ринку [5]. український ринок цього сегменту зростає до 2015 року за прогнозами зростає до \$139 млн. Враховуючи, що органічна їжа на дорожче за аналоги, то її вважають товаром для багатих. Оціночна ємність українського ринку органічних продуктів 3-5 %.

У липні 2010 р. доопрацьований законопроект «Про органічне виробництво» був зареєстрований у Верховній Раді України під №7003 і, можливо, весною-літом 2011 р. має бути прийнятий «в цілому».

Основним ринком збуту органічних продуктів є країни ЄС. Обсяги продажу органічної продукції протягом в Україні 1993-2008 рр. стрімко зростали та досягли за деякими позиціями показника у 26% на рік, але вже на початку 2009 р. цей показник впав до 7,5%. При цьому темпи зростання частки органічного ринку все ще вдвічі перевищують темпи зростання загального продовольчого ринку.

Працювати на експорт з органічною продукцією потрібно з спеціальними сертифікатами для ЄС, США, Японії. Робота іноземної сертифікаційної компанії коштує близько EUR 500 у день, кінцева сума залежить від площі ділянки. У Європі, де органічні проекти реалізуються на площі 10-20 Га, сертифікація може обійтися в EUR 2000. У нас же, де практика стартувати із сотень, іноді тисяч гектарів, така послуга обходиться дорожче. Термін одержання сертифіката може зайняти до трьох років, оскільки вирощування органічної продукції висуває підвищені вимоги до землі, яка останні три роки повинна була відведена винятково під органічне землеробство.

Наведені вище факти свідчать про постійне зростання потужностей органічного аграрного виробництва у світі. Не повинна стати винятком і Україна. Тим паче, що в нашій державі наявні ресурси для переходу на органічне ведення сільського господарства. Однією з конкурентних переваг України на міжнародному ринку є найвища в світі забезпеченість родючими чорноземами. Найбільш слабе місце вітчизняного сільського господарства – розвал села – можна перетворити на його головну конкурентну перевагу, якщо орієнтувати сільськогосподарські підприємства на вирощування екологічно чистої (органічної) сільгосппродукції. Таким чином, органічне сільське господарство може стати наріжним каменем формування системи екологічного менеджменту і відкрити нові стратегічні перспективи розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. International Federation of Organic Agriculture Movements. The Principles of Organic Agriculture. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ifoam.org/about_ifoam/pdfs/POA_folder_russian.pdf

2. Вовк В. Сертифікація органічного сільського господарства в Україні: сучасне становище, перспективи, стратегія на майбутнє // АПК-інформ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lol.org.ua/rus/showart.php?id=15634>

3. http://organicstandard.com.ua/files/HealthyNation_presentation/100303_%D0%9A%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%9C%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf

4. Умовля експорту продукції органічного сільського господарства в країни ЄС // Компанія ПЕПМАКС Сервіс СНГ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.moloko.cc/view_news.php?id=08-02-2007

5. Здоровая еда // Food UA [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.food.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2010:2010-11-15-21-06-28&catid=33:1&Itemid=114

6. Martin C. Heller and Gregory A. Keoleian Life Cycle-Based Sustainability Indicators for Assessment of the U.S. Food System // Center of Sustainable System University of Michigan. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.css.snre.umich.edu/css_doc/CSS00-04.pdf